4. Yo‘ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: Fan, 2002.
5. Виноградов В.В. О суязйке кҳудозҳественной литературй. – Москва: Наука, 1959.
6. Жирмунский В.М. Теория литературй. Поэтика. Стилистика. – Ленинград: Наука, 1977.

YANGI O‘ZBEKISTON SHAROITIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYAT VA “YASHIL” IQTISODIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMLARI

Mardonova Muslima Ma’murjon qizi
Perfect-University Boshlang‘ich ta’lim yo’nalishi ikkinchi bosqich talabasi
muslimamardonova17pro@gmail.com
Ilmiy rahbar:Abdualimova Mahfuza Safarboy qizi
Perfect University “Tillar” kafedrasi o‘qituvchisi
mahfuzaabdualimova09@gmail.com
ORCID.0009-0001-2453-4918

Annotatsiya

Mazkur maqolada Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etishda boshlang‘ich ta’lim tizimining o‘rni va mas’uliyati tahlil qilingan. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda tabiiy resurslarga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish, kundalik hayotda suv, energiya va qog‘oz tejamkorligini odatga aylantirishning amaliy pedagogik mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, dars jarayonida fanlararo bog‘liqlik va interaktiv metodlardan foydalanish bo‘yicha mualliflik tavsiyalari berilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, yashil iqtisodiyot, ekologik madaniyat, tejamkorlik ko‘nikmasi, fanlararo integratsiya, pedagogik amaliyot.

Kirish

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning markazida inson qadri, barqaror taraqqiyot va kelajak avlodga sof tabiatni meros qilib qoldirish g‘oyasi turibdi. Xususan, 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, energiya samaradorligini oshirish va ekologik xavfsizlikni ta’minlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Biroq har qanday iqtisodiy islohotning muvaffaqiyati, eng avvalo, jamiyat a’zolarining ongi, kundalik iste’mol madaniyati va tarbiyasiga borib taqaladi.

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi sifatida maktablarda o‘tkazilgan pedagogik kuzatuvlarimiz shuni ko‘rsatadiki, bolada tabiatga va moddiy ne’matlarga nisbatan munosabat aynan 6–10 yosh oralig‘ida — kichik maktab davrida mustahkamlanadi. Bu yoshdagi o‘quvchi hali kattalarga xos bo‘lgan “bu menga tegishli emas” degan befarqlikdan yiroq bo‘ladi; u har bir yangilikni qiziquvchanlik bilan qabul qiladi va o‘qituvchi aytgan fikrni haqiqat sifatida qabul

qiladi. Shu bois, “yashil” iqtisodiy tafakkur poydevorini oliygoh yoki yuqori sinflarda emas, balki 1–4-sinflardan boshlab qurish eng to‘g‘ri va samarali yo‘ldir.

Amaldagi boshlang‘ich sinf darsliklarini, jumladan, “Tabiiy fanlar” (Science), “Tarbiya”, “O‘qish savodxonligi” va “Matematika” fanlari mazmunini tahlil qilganimizda, ularda tabiatni asrashga oid mavzular yetarlicha ekanini ko‘rish mumkin. Ammo ko‘p hollarda dars jarayonida bu mavzular umumiy pand-nasihat shaklida o‘tib ketiladi. Masalan, o‘quvchiga “suvni isrof qilma” yoki “daraxtlarni sindirma” deyish bilan cheklaniladi. Kichik yoshdagi bola esa “isrof” so‘zining iqtisodiy va ekologik oqibatini aniq tasavvur qila olmaydi.

Ta’lim jarayonida ekologik tarbiyani “yashil iqtisodiyot” elementlari bilan bog‘lash uchun o‘quvchiga muammoning sabab va oqibatini ko‘rsatish, ya’ni nazariyani bolaning kundalik hayoti bilan bog‘lash zarur. Buning uchun boshlang‘ich sinflarda quyidagi amaliy mexanizmlarni qo‘llash maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

Birinchidan, matematika darslarida “hayotiy-iqtisodiy masalalar” yechish. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun raqamlar quruq misol bo‘lib qolmasligi kerak. Masalan, 3–4-sinf matematika darslarida ko‘paytirish va bo‘lish mavzularini o‘tishda shunday masala tuzish mumkin: *“Sinfimizda 30 nafar o‘quvchi bor. Agar har bir o‘quvchi yil davomida 2 tadan daftarni oxirigacha ishlatmay tashlab yuborsa, jami nechta daftar isrof bo‘ladi? 100 ta daftarni ishlab chiqarish uchun o‘rtacha 1 ta katta daraxt kesilishini hisobga olsak, sinfimizning beparvoligi tufayli nechta daraxt nobud bo‘lishi mumkin?”* Bunday masala bolani ham arifmetik hisob-kitobga o‘rgatadi, ham oddiy daftar ortida tabiat boyligi turganini his qildiradi.

Ikkinchidan, “Tabiiy fanlar” va “Texnologiya” darslarida qayta ishlash (upcycling) madaniyatini singdirish. Bolalar qo‘l mehnati bilan biror narsa yasashni juda yaxshi ko‘radilar. Texnologiya darslarida doimiy ravishda do‘kondan yangi rangli qog‘oz yoki plastik buyumlar sotib olish o‘rniga, uyda ishlatilgan karton qutilar, bo‘sh plastik idishlar yoki mato qoldiqlaridan qalamdon, qushlar uchun in yoki o‘yinchoqlar yasash topshirig‘ini berish mumkin. Bu orqali o‘quvchi “chiqindi” deb ataladigan narsaga ikkinchi hayot berish mumkinligini va bu oila byudjetini ham tejashini tushunib yetadi.

Uchinchidan, sinfda “Yashil navbatchilik” tizimini joriy etish. Odatda sinflarda navbatchilar faqat doskani artish va xonani shamollatish bilan shug‘ullanadilar. Agar navbatchilik vazifasiga tanaffus paytida sinf xonasidagi ortiqcha chiroqlarni o‘chirish, suv jo‘mragining mahkam yopilganini tekshirish va sinf burchagidagi xona gullarini parvarishlash kabi “eko-nazorat” vazifalari ham qo‘shilsa, bolalarda mas’uliyat hissi keskin oshadi. Hafta yakunida esa eng tejamkor va tartibli navbatchilar guruhini rag‘batlantirish sog‘lom raqobatni yuzaga keltiradi.

To‘rtinchidan, ota-onalar bilan “Bir haftalik tejamkorlik” loyihasini o‘tkazish. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi maktabda o‘rgangan narsasini uyga borib ota-onasiga aytishni va ularni nazorat qilishni yaxshi ko‘radi. O‘qituvchi oyda bir marta “Oila bilan yashil hafta” kichik loyihasini e’lon qilishi mumkin. Bunda o‘quvchi ota-onasi bilan birgalikda bir hafta davomida uyda xarid qilingan mahsulotlar uchun ortiqcha polietilen paketlar o‘rniga matoli xaltadan foydalanishi, tish yuvayotganda suvni

o‘chirib turishi kabi oddiy qoidalarga amal qiladi va natijani kichik rasm yoki hikoya tarzida sinfda taqdimot qiladi.

Pedagogik amaliyot davomidagi kuzatuvlarimiz shuni tasdiqlaydiki, yuqoridagi kabi o‘yin va amaliy faoliyatga asoslangan yondashuvlar qo‘llanilganda o‘quvchilar nafaqat dars mavzusini yaxshi o‘zlashtiradilar, balki tanaffusda yoki maktab hovlisida ham bir-birini isrofgarchilikdan qaytaradigan darajada faollashadilar.

Xulosa

Xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki, Yangi O‘zbekistonda barqaror iqtisodiy o‘sish va ekologik muvozanatni ta’minlash bo‘yicha olib borilayotgan sa’y-harakatlar ta’lim tizimidagi islohotlar bilan uyg‘unlashgandagina kutilgan natijani beradi. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘quvchilarga berilgan ekologik-iqtisodiy bilimlar ularda bir umrlik hayotiy ko‘nikmaga aylanadi. Bugun bitta daftar yoki bir tomchi suvni tejashni o‘rgangan bola ertaga yirik korxona rahbari, muhandis yoki tadbirkor bo‘lganida ham tabiatga zarar yetkazmaydigan, resurslarni qadrlaydigan yetuk mutaxassis bo‘lib yetishadi.

Tadqiqot davomida to‘plangan kuzatuv va tahlillar asosida quyidagi amaliy takliflarni ilgari suramiz:

1. Boshlang‘ich sinf “Matematika” va “Tabiiy fanlar” darsliklaridagi amaliy topshiriqlar tizimiga suv, elektr energiyasi va qog‘oz resurslarini tejashga oid mantiqiy hamda hisob-kitob masalalarini kiritish;
2. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 1–4-sinflarida chorakda bir marta “Yashil texnologiyalar va tejamkorlik kuni” doirasida chiqindilardan foydali buyumlar yasash ko‘rgazmalarini tashkil etish;
3. Pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalarning malakaviy amaliyot dasturlariga boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik-iqtisodiy madaniyatni shakllantirish bo‘yicha maxsus tarbiyaviy soat ssenariylarini ishlab chiqish vazifasini kiritish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi “2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining «yashil» iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-436-son Qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “«O‘zbekiston — 2030» strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni.
3. Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.X. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Voris-nashriyot, 2020. – 240 b.
4. Grigoryans A.G. Atrof-muhitni muhofaza qilish va boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ekologik tarbiyalash. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018. – 128 b.
5. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 132 b.

6. Turdiyeva M.J. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tejamkorlik va iqtisodiy tarbiyani shakllantirishning pedagogik asoslari // Xalq ta’limi ilmiy-metodik jurnali. – 2024. – № 2. – B. 45–49.

МЕЖПОКОЛЕНЧЕСКИЕ РАЗЛИЧИЯ В ИСПОЛЬЗОВАНИИ ЯЗЫКОВЫХ ГИБРИДОВ В ЦИФРОВОЙ РЕЧИ МОЛОДЁЖИ УЗБЕКИСТАНА

Хакимова Дилдора Икромовна
Доцент (PhD), Alfraganus University
e-mail: dildorakhakimova0@gmail.com

Аннотация. *В статье исследуются межпоколенческие различия в формировании и функционировании языковых гибридов в цифровой коммуникации молодёжи Узбекистана. Анализируется влияние возраста на узбекско-русско-английское языковое смешение, код-свитчинг и образование гибридных форм. Особое внимание уделяется трансформации языковых предпочтений под воздействием глобальных цифровых платформ. Исследование основано на социолингвистическом сопоставлении трёх возрастных групп молодёжи с учётом специфики их цифрового речевого поведения.*

Ключевые слова: *языковая гибридизация, языковые гибриды, цифровая коммуникация, молодёжная речь, межпоколенческие различия, код-свитчинг, транслингвизм.*

Введение. Современная цифровая коммуникация характеризуется активным взаимодействием языковых систем, проявляющимся в распространении заимствований, языковых гибридов и смешанных конструкций. Особенно интенсивно данные процессы наблюдаются в молодёжной речи, где цифровая среда выступает пространством не только общения, но и формирования языковой идентичности.

В многоязычном пространстве Узбекистана взаимодействие узбекского, русского и английского языков обусловливает формирование смешанных речевых практик, характер которых зависит от возраста, языкового опыта и коммуникативных потребностей пользователей. Теоретическую основу исследования составляют концепции кодового переключения (S. Poplack, 1980; C. Myers-Scotton, 1993) и транслингвизма (García, Wei, 2014), рассматривающие смешение языковых ресурсов как закономерный аспект многоязычной коммуникации.

Цель исследования – выявить возрастные особенности употребления языковых гибридов в цифровой речи молодёжи Узбекистана и определить влияние возрастного фактора на смешение узбекских, русских и английских языковых элементов.